

Муаллиф: Ризахўжаева Моҳирабону

E-mail: rizaxojayevamohirabonu@gmail.com

АННОТАЦИЯ Мазкур мақолада замонавий таълим тизимида кенг тарқалган ижтимоий-иқтисодий ҳодиса — репетиторлик масаласи атрофлича таҳлил қилинади. Мақолада репетиторликнинг зарурат сифатидаги объектив омиллари, шунингдек унинг тобора кенг қўламли тижорат соҳасига айланиб бораётган жиҳатлари кўриб чиқилади. Шунингдек, жаҳон тажрибаси, хусусан Шарқий Осиё мамлакатларидаги таълимга оид алоҳида ҳодиса мисолида репетиторликнинг ижтимоий оқибатлари ёритилади. Мақола якунида репетиторлик хизматини оқилона тартибга солиш ва мактаб таълими сифатини ошириш бўйича таклифлар илгари сурилади.

Калит сўзлар: репетиторлик, таълим сифати, тижоратлашув, индивидуал ёндашув, таълим тенгсизлиги, ўқув маркази, олий таълимга кириш.

КИРИШ Таълим — жамият тараққиётининг асосий омилларидан бири бўлиб, унинг сифати давлатнинг келажагини белгилайди. Сўнгги йилларда таълим тизимида кузатилаётган ўзгаришлар қаторида репетиторлик хизматининг кенг тарқалиши алоҳида эътиборга лойиқдир. Мактаб ўқувчиларидан тортиб олий таълим муассасаларига кираётган абитуриентларгача, деярли ҳар бир оила фарзандининг билим олиши учун қўшимча ёрдамга — репетиторга мурожаат қилмоқда. Бу ҳодиса бир томондан таълим сифатини ошириш эҳтиёжидан келиб чиққан бўлса, иккинчи томондан кенг миқёсдаги тижорат соҳасига айланиб бормоқда.

Репетиторлик тушунчаси ўзида икки хил моҳиятни мужассам этади. Биринчидан, у ўқувчининг билим олишдаги бўшлиқларини тўлдирувчи, индивидуал ёндашувни таъминловчи зарурий восита сифатида намоён бўлади. Иккинчидан эса, у кўпчилик учун барқарор даромад манбаига, ҳатто йирик тижорат тармоғига айланган ҳолатлар ҳам кузатилмоқда. Мазкур мақолада репетиторлик ҳодисасининг икки томонлама моҳияти — унинг зарурат сифатидаги ва бизнес сифатидаги жиҳатлари атрофлича таҳлил қилинади.

Мавзунинг долзарблиги шундаки, сўнгги ўн йилликда репетиторлик хизматига бўлган талаб бир неча баробар ошди. Бунга сабаб сифатида мактаб таълимининг сифат жиҳатидан пасайиши, синфлардаги ўқувчилар сонининг кўплиги, олий таълим муассасаларига кириш рақобатининг кучайиши ва ота-

оналарнинг фарзандлари келажагига бўлган талабчанлигининг ортишини кўрсатиш мумкин. Шу билан бирга, репетиторлик хизматининг тижоратлашуви натижасида жамиятда таълим тенгсизлиги, оилаларнинг молиявий юкининг ортиши каби салбий оқибатлар ҳам вужудга келмоқда.

Мақоланинг мақсади репетиторлик ҳодисасини ҳар томонлама ўрганиш, унинг зарурат ва бизнес сифатидаги жиҳатларини аниқлаш, ижобий ҳамда салбий томонларини очиқ бериш, шунингдек жаҳон тажрибаси асосида Ўзбекистондаги вазиятни таҳлил қилишдан иборат.

РЕПЕТИТОРЛИК ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ

Репетиторлик — ўқувчи ёки талабага муайян фан бўйича қўшимча, якка тартибдаги таълим бериш жараёнидир. Дастлаб репетиторлик фақат билим олишда орқада қолган ўқувчиларга ёрдам бериш мақсадида пайдо бўлган бўлса, вақт ўтиши билан унинг вазифаси анча кенгайди ва турли йўналишларда ривожланди.

Тарихий жиҳатдан якка тартибдаги таълим бериш усули жуда қадимий илдизларга эга. Қадимги даврларда бадавлат оилаларнинг фарзандлари шахсий муаллимлар томонидан ўқитилган. Шарқ мамлакатларида, жумладан бизнинг минтақамизда ҳам, устоз-шогирд анъанаси асрлар давомида таълимнинг асосий шаклларида бири бўлиб келган. Бухоро, Самарқанд каби илм-фан марказларида машҳур олимлар ёнида таҳсил олиш анъанаси мавжуд бўлиб, бу ҳам ўзига хос якка тартибдаги таълимнинг илк кўринишларидан ҳисобланади.

Замонавий маънодаги репетиторлик эса асосан оммавий таълим тизими шаклланиши билан бирга вужудга келди. Мактаблар ва олий таълим муассасалари кўп сонли ўқувчиларни бир вақтнинг ўзида ўқитишга мослашгани сабабли, ҳар бир болага алоҳида эътибор бериш имконияти чекланиб қолди. Айнан шу бўшлиқни тўлдириш мақсадида репетиторлик хизмати ривожлана бошлади.

Ҳозирги кунда репетиторлик турли шаклларда амалга оширилмоқда: якка тартибдаги дарслар, кичик гуруҳларда ўтказиладиган машғулотлар, ихтисослашган ўқув марказларидаги курслар, шунингдек интернет орқали масофадан туриб ўтказиладиган дарслар. Технологиянинг ривожланиши билан репетиторлик хизматининг қўлами ва шакллари янада кенгайиб бормоқда, бу эса ушбу соҳанинг тижорат жиҳатдан жозибадорлигини оширмоқда.

РЕПЕТИТОРЛИКНИНГ ЗАРУРИЙ ОМИЛЛАРИ

Кўпчилик оилалар фарзандларини репетиторга беришни объектив зарурат деб ҳисоблайди. Бунинг бир қатор асосли сабаблари мавжуд.

Биринчи сабаб — мактаб таълимидаги камчиликлардир. Кўп сонли синфларда ўқитувчи ҳар бир ўқувчининг индивидуал хусусиятларини инобатга олиш имкониятига эга бўлмайди. Бир синфда ўттиздан ортиқ ўқувчи бўлган тақдирда, ўқитувчи ҳар бир болага алоҳида вақт ажрата олмайди, натижада баъзи ўқувчилар мавзунини тўлиқ ўзлаштира олмасдан қолиб кетади. Мана шундай ҳолатларда репетитор ёрдамга келади ва ўқувчининг билимидаги бўшлиқларни тўлдиради.

Иккинчи сабаб — ўқув дастурининг мураккаблиги ва ҳажмининг кўплигидир. Замонавий ўқув дастурлари кўп миқдордаги маълумотни қисқа муддатда ўзлаштиришни талаб қилади. Айниқса аниқ фанлар — математика, физика, кимё каби предметларда изчил тушунмасдан кейинги мавзунини ўзлаштириш амри маҳол. Репетитор эса ўқувчига мавзунини ўз суръатида, тушунарли тарзда етказиб бериш имкониятига эга.

Учинчи сабаб — олий таълим муассасаларига кириш имтихонларига тайёргарлик заруратидир. Абитуриентлар учун қабул имтихонлари жиддий синов ҳисобланиб, унга мактаб дастури доирасидаги билим кўпинча етарли бўлмайди. Шунинг учун кўпчилик битирувчилар махсус тайёргарлик кўриш, тест топшириш кўникмаларини ошириш мақсадида репетиторларга мурожаат қилади. Бу ҳолат айниқса рақобат юқори бўлган йўналишларда — тиббиёт, ҳуқуқшунослик, халқаро муносабатлар каби соҳаларда яққол намоён бўлади.

Тўртинчи сабаб — хорижий тилларни ўрганиш эҳтиёжидир. Глобаллашув даврида хорижий тилларни билиш зарурати ортиб бормоқда. Мактаб дастурида ажратилган соатлар тилни амалий даражада ўзлаштириш учун етарли бўлмаслиги сабабли, кўпчилик ота-оналар фарзандларини тил курслари ёки яқка тартибдаги репетиторларга юбормоқда.

Бешинчи сабаб — ўқувчининг ўзига хос эҳтиёжларини инобатга олишдир. Ҳар бир бола ўзига хос идрок этиш суръатига, қизиқишларига ва қобилиятига эга. Оммавий таълим тизими бундай индивидуал хусусиятларни тўлиқ инобатга ола олмайди. Репетитор эса ўқувчининг шахсий хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда таълим жараёнини ташкил этиш имкониятига эга, бу эса натижанинг самарадорлигини оширади.

Юқорида санаб ўтилган омиллар репетиторлик хизматининг жамият ҳаётида объектив зарурат сифатида мавжудлигини кўрсатади. Аммо мазкур

эҳтиёж вақт ўтиши билан кенг қўламли тижорат соҳасига айланиб бораётгани ҳам инкор этиб бўлмайдиган ҳақиқатдир.

РЕПЕТИТОРЛИКНИНГ БИЗНЕС СИФАТИДА РИВОЖЛАНИШИ

Сўнгги йилларда репетиторлик хизмати кенг қўламли тижорат соҳасига айланди. Бу ҳолатни бир неча жиҳатдан кузатиш мумкин.

Биринчидан, репетиторлик марказларининг сони кескин ортди. Йирик шаҳарларда ўнлаб, ҳатто юзлаб ўқув марказлари фаолият юритиб, улар ўзаро рақобатда хизмат кўрсатмоқда. Бундай марказлар замонавий рекламадан фойдаланиб, ўз хизматларини кенг оммага тақдим этмоқда. Ижтимоий тармоқлардаги эълонлар, натижа кафолати ҳақидаги ваъдалар — булар барчаси репетиторлик хизматининг бозор муносабатларига асосланган тижорат соҳасига айланганидан далолат беради.

Иккинчидан, репетиторлик хизматининг нархи сезиларли даражада ошди. Айрим машҳур ёки натижа кафолатловчи деб танилган репетиторларнинг хизмат ҳақи оддий оила бюджетига нисбатан анча юқори бўлиб қолмоқда. Бу ҳолат репетиторликнинг фақат билим бериш воситаси эмас, балки даромад олиш манбаи сифатида ҳам кўрилаётганини кўрсатади.

Учинчидан, баъзи ўқитувчилар мактабдаги асосий фаолиятига нисбатан репетиторлик фаолиятига кўпроқ эътибор қаратадиган ҳолатлар ҳам учрайди. Бу эса ўз навбатида мактаб таълими сифатининг пасайишига, ўз-ўзидан эса репетиторлик хизматига бўлган талабнинг яна ҳам ортишига олиб келади. Бошқача айтганда, мактаб таълимидаги камчиликлар билан репетиторлик бозорининг ўсиши ўзаро боғлиқ, айланма жараёнга айланиб бормоқда.

Тўртинчидан, репетиторлик соҳасида рақобат кучайиши натижасида турли маркетинг усуллари, муваффақиятли битирувчилар тимсолида олиб борилаётган тарғибот ишлари кенг қўлланилмоқда. Бу ҳолат таълим хизматини оддий тижорат маҳсулотига айлантириб, унинг илмий-педагогик моҳиятини четга суриб қўйиш хавфини туғдиради.

Бешинчидан, онлайн платформалар ва масофавий таълим воситаларининг ривожланиши репетиторлик бозорининг халқаро миқёсга чиқишига сабаб бўлди. Энди ўқувчилар дунёнинг исталган нуқтасидаги репетитордан дарс олиш имкониятига эга, бу эса рақобатни янада кучайтирди ва соҳанинг тижоратлашув суръатини оширди.

Шундай қилиб, репетиторлик дастлаб таълимдаги бўшлиқни тўлдирувчи ёрдамчи восита сифатида пайдо бўлган бўлса-да, ҳозирги кунга келиб у мустақил, юқори даромадли тижорат соҳасига айланиб улгурди. Бу ҳолат

жамиятда турли хил муносабатларни, шу жумладан танқидий фикрларни ҳам келтириб чиқармоқда.

РЕПЕТИТОРЛИК БОЗОРИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛИ

Иқтисодий нуқтаи назардан репетиторлик хизматини ҳам одатдаги бозор муносабатлари асосида таҳлил қилиш мумкин. Ушбу бозорда, худди бошқа хизмат турлари каби, талаб ва таклиф қонуниятлари амал қилади.

Талаб томонидан қараганда, репетиторлик хизматига бўлган эҳтиёж бир қатор омилларга боғлиқ равишда ортиб бормоқда. Булар қаторига олий таълимга кириш рақобатининг юқорилиги, ота-оналарнинг фарзандлари таълимига сарфлайдиган маблағни ортиқча деб ҳисобламаслиги, шунингдек жамиятда муваффақиятли бўлиш учун репетитор шарт деган тасаввурнинг шаклланишини киритиш мумкин.

Таклиф томонидан эса, репетиторлик хизматини кўрсатувчилар сони йил сайин ортиб бормоқда. Бунга нафақат тажрибали ўқитувчилар, балки олий таълим муассасаларининг юқори курс талабалари ҳам жалб қилинмоқда. Натижада бозорда хизмат сифати турлича бўлган кўплаб таклифлар мавжуд бўлиб, бу истеъмолчи — яъни ота-оналар ва ўқувчилар учун тўғри танлов қилишни мураккаблаштиради.

Нарх шаклланиши масаласида ҳам қизиқ ҳолатни кузатиш мумкин. Юқори натижа кўрсатган репетиторларнинг хизмат ҳақи бозор ўртачасидан анча юқори бўлади, бу эса машҳурлик тамойилининг таълим соҳасига ҳам кириб келганидан далолат беради. Бундай ҳолат таълим хизматининг сифатини эмас, балки унинг обрўсини асосий мезон қилиб қўйиш хавфини туғдиради.

Иқтисодий таҳлил шуни кўрсатадики, репетиторлик бозорининг тартибга солинмаган ҳолда ривожланиши узок муддатда таълим тизимининг умумий сифатига салбий таъсир кўрсатиши мумкин, чунки бу ҳолатда молиявий имконият билим олиш имкониятини белгиловчи асосий омилга айланиб қолади.

ЗАРУРАТ ВА БИЗНЕС ЖИҲАТЛАРИНИНГ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ

Юқорида кўриб чиқилган жиҳатларни аниқроқ тасаввур қилиш мақсадида репетиторлик ҳодисасининг зарурат ва бизнес сифатидаги хусусиятлари қуйидаги жадвалда қиёсий тарзда келтирилди.

Мезон	Зарурат сифатида	Бизнес сифатида
-------	------------------	-----------------

Асосий мақсад	Билимдаги бўшлиқни тўлдириш	Даромад олиш
Йўналганлик	Ўқувчининг шахсий эҳтиёжидан келиб чиқади	Бозор талаби ва рақобатдан келиб чиқади
Нарх шаклланиши	Оиланинг молиявий имконияти асосида	Бозор рақобати ва “обрў” асосида
Натижа мезони	Ўқувчи билимининг сифат жиҳатидан ортиши	Мижозлар сони ва тушган фойда миқдори
Ижтимоий таъсири	Таълим сифатини оширишга хизмат қилади	Таълимда тенгсизликни кучайтириш хавфини туғдиради
Давомийлиги	Билим бўшлиғи тўлгунга қадар	Доимий, узлуксиз хизмат сифатида ташкил этилади

Жадвалдан кўриниб турибдики, репетиторлик ҳодисасининг ҳар икки жиҳати ҳам ўзаро зид эмас, балки бир-бирини тўлдиради. Муаммо репетиторликнинг ўзида эмас, балки унинг қайси жиҳати устунлик қилишида намоён бўлади.

РЕПЕТИТОРЛИК ҲОДИСАСИНИНГ ИЖОБИЙ ВА САЛБИЙ ТОМОНЛАРИ

Ҳар қандай ижтимоий ҳодиса каби репетиторлик ҳам ўзида ижобий ва салбий жиҳатларни мужассам этади.

Репетиторликнинг ижобий томонларидан бири — индивидуал ёндашувнинг таъминланишидир. Якка тартибдаги дарсларда ўқитувчи фақат бир ўқувчи билан шуғулланиши сабабли, унинг ўзлаштириш суръатига мослашган ҳолда таълим бериш имконияти мавжуд. Бу эса кўпгина ҳолларда юқори натижаларга эришишга ёрдам беради.

Иккинчи ижобий томони — ўқувчининг қизиқиш соҳасини чуқурлаштириш имкониятидир. Айрим ўқувчилар муайян фанга алоҳида қизиқиш билдиради ва уни чуқурроқ ўрганишни истайди. Мактаб дастури

бундай чуқур ўрганиш учун етарли вақт ажрата олмаслиги сабабли, репетитор ана шу қизиқишни тўлиқ рўёбга чиқаришга кўмаклашади.

Учинчи ижобий жиҳати — ўқувчининг ўзига бўлган ишончини оширишдир. Кўпинча синфдаги катта гуруҳ ичида ўз саволини бера олмайдиган ёки хижолат чекадиган ўқувчилар яқка тартибдаги дарсларда эркин ҳис қилади ва саволларини бемалол бера олади.

Аммо репетиторлик ҳодисасининг салбий томонлари ҳам анчагина. Энг муҳим муаммолардан бири — оилаларнинг молиявий юкининг ортишидир. Кўп фарзандли ёки паст даромадли оилалар учун репетиторлик хизмати учун мунтазам тўлов қилиш катта қийинчилик туғдиради. Натижада имконияти чекланган оилаларнинг фарзандлари сифатли қўшимча таълимдан четда қолиб, таълимда тенгсизлик ҳолати вужудга келади.

Иккинчи салбий жиҳати — мактаб таълимига бўлган ишончнинг пасайишидир. Агар ота-оналар барибир репетитор керак бўлади деган фикрга келса, улар мактаб таълимининг аҳамиятини камситиб, унга бўлган эътиборни сусайтириши мумкин. Бу ҳолат эса ўз навбатида мактаб таълими сифатининг янада пасайишига олиб келиши мумкин.

Учинчи салбий томони — ўқувчиларнинг ҳаддан ташқари юкланишидир. Мактабдаги дарслардан ташқари яна бир неча соат репетитор билан шуғулланиш ўқувчининг жисмоний ва руҳий ҳолатига салбий таъсир кўрсатиши, дам олиш ва бошқа фаолиятлар учун вақт қолмаслигига сабаб бўлиши мумкин.

Тўртинчи салбий жиҳати — таълим тизимидаги масъулиятнинг тарқалиб кетишидир. Мактаб ва олий таълим муассасалари ўз вазифасини тўлиқ бажармасдан, барибир репетитор ёрдам беради деган тасаввур билан иш юритса, бу расмий таълим тизимининг сифат жиҳатидан пасайишига олиб келиши мумкин.

ЖАҲОН ТАЖРИБАСИДА РЕПЕТИТОРЛИК ҲОДИСАСИ

Репетиторлик ҳодисаси нафақат Ўзбекистонда, балки жаҳоннинг кўплаб мамлакатларида кенг тарқалган. Хусусан, Шарқий Осиё мамлакатларида репетиторлик алоҳида таълим тизими даражасига кўтарилган. Ушбу мамлакатларда ўқувчиларнинг катта қисми мактабдан ташқари вақтини махсус ўқув марказларида ўтказди, бу эса миллий даражада катта иқтисодий соҳани шакллантирган.

Жанубий Корея тажрибаси алоҳида эътиборга лойиқ. Ушбу мамлакатда репетиторлик шу қадар кенг тарқалганки, давлат томонидан уни тартибга солиш мақсадида қатор чора-тадбирлар кўрилган, жумладан кечки соатларда ўқув

марказларининг ишлаш вақти чекланган. Бунга сабаб, репетиторликка кетган ҳаддан ташқари харажатлар оилалар бюджетига оғир юк бўлиб тушаётгани ва ёшларнинг руҳий ҳолатига салбий таъсир кўрсатаётгани эди.

Ғарб мамлакатларида эса вазиятга биров бошқачароқ ёндашилади. Айрим Европа давлатларида репетиторлик асосан билим олишда қийналаётган ўқувчиларга кўмаклашиш мақсадида қўлланилади, у қабул имтихонларига тайёргарлик воситаси сифатида унчалик кенг тарқалмаган, чунки бу мамлакатларда олий таълимга кириш тизими бошқачароқ ташкил этилган.

Ушбу жаҳон тажрибасидан хулоса чиқарадиган бўлсак, репетиторлик ҳодисаси таълим тизимининг ўзига хос хусусиятлари, жамиятнинг таълимга бўлган муносабати ва иқтисодий омилларга боғлиқ ҳолда турлича шаклларда намоён бўлади. Бироқ барча ҳолатларда ҳам унинг ҳаддан ташқари ривожланиши таълимда тенгсизлик ва оилаларнинг ортиқча молиявий юкланиши каби умумий муаммоларни келтириб чиқаради.

ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ВАЗИЯТ ВА РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ

Мустақиллик йилларидан буён Ўзбекистонда таълим тизими бир қатор ислохотларни бошдан кечирди. Олий таълим муассасаларига кириш тизимининг тест усулига асосланиши, қабул квоталарининг чекланганлиги репетиторлик хизматига бўлган талабни сезиларли даражада оширди.

Айниқса сўнгги йилларда мамлакатимизда хусусий ўқув марказлари сони кескин ортди. Пойтахтда ва йирик вилоят марказларида репетиторлик хизмати кенг тармоқ шаклида ташкил этилган бўлиб, улар ўзаро рақобат муҳитида фаолият юритмоқда. Бундай марказлар нафақат абитуриентларга, балки бошланғич ва ўрта синф ўқувчиларига ҳам хизмат кўрсатмоқда.

Замонавий ахборот технологияларининг ривожланиши натижасида масофавий репетиторлик хизмати ҳам мамлакатимизда тобора кенг тарқалмоқда. Видео алоқа воситалари орқали ўтказиладиган дарслар масофадан қатъи назар сифатли таълим олиш имкониятини яратмоқда, айниқса чекка ҳудудларда яшовчи ўқувчилар учун бу муҳим аҳамиятга эга.

Шу билан бирга, давлат томонидан мактаб таълими сифатини ошириш йўналишида ҳам катта ишлар амалга оширилмоқда. Ўқитувчиларнинг малакасини ошириш, ўқув дастурларини такомиллаштириш, замонавий таълим технологияларини жорий этиш каби чоралар мактаб таълимига бўлган ишончни тиклаш, натижада репетиторликка бўлган ортиқча эҳтиёжни камайтиришга қаратилган.

Аммо ҳозирча репетиторлик хизматига бўлган талаб юқорилигича қолмоқда. Бунинг асосий сабаби — олий таълимга кириш рақобатининг ҳамон юқорилиги ва оилаларнинг фарзандлари келажагига нисбатан юксак талабчанлигидир. Шу боис репетиторлик соҳасини мутлақо йўқ қилиш эмас, балки уни оқилона тартибга солиш, унинг сифатини назорат қилиш долзарб вазифа ҳисобланади.

РЕПЕТИТОРЛИК ХИЗМАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Репетиторлик ҳодисасидан келиб чиқадиган муаммоларни бартараф этиш учун бир қатор чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқдир.

Биринчидан, мактаб таълими сифатини ошириш борасида изчил ишлар олиб борилиши лозим. Синфлардаги ўқувчилар сонини оптимал даражада сақлаш, ўқитувчиларнинг малакасини мунтазам ошириб бориш, замонавий ўқитиш методларини жорий этиш каби чоралар мактаб таълимига бўлган ишончни тиклашга хизмат қилади.

Иккинчидан, олий таълимга кириш тизимини такомиллаштириш зарур. Агар қабул жараёни фақат тест натижаларигагина эмас, балки ўқувчининг мактабдаги умумий ўзлаштириши, амалий кўникмалари каби бир қатор мезонларга асосланса, репетиторликка бўлган бир томонлама эҳтиёж камайиши мумкин.

Учинчидан, репетиторлик хизматини расмий тарзда тартибга солиш, унинг сифат мезонларини белгилаш муҳим аҳамиятга эга. Бу борада репетиторларнинг малакасини тасдиқловчи тизимни жорий этиш, хизмат нархларининг ошкоралигини таъминлаш каби чоралар кўриш мумкин.

Тўртинчидан, молиявий имконияти чекланган оилаларнинг фарзандлари учун арзон нархдаги қўшимча таълим дастурларини ташкил этиш орқали таълимда тенгсизлик ҳолатининг олдини олиш мумкин. Бунда давлат мактаблари базасида ташкил этиладиган қўшимча машғулотлар муҳим рол ўйнаши мумкин.

Бешинчидан, ота-оналар ва жамиятда таълимга нисбатан тўғри қарашни шакллантириш зарур. Ҳар қандай муваффақият фақат репетитор орқали эмас, балки ўқувчининг ўзининг изланиши, меҳнатсеварлиги ва мактаб таълимидан тўғри фойдаланиши орқали ҳам қўлга киритилиши мумкинлигини тушунтириш муҳим аҳамиятга эга.

ХУЛОСА

Юқорида келтирилган таҳлиллар асосида шуни хулоса қилиш мумкинки, репетиторлик ҳодисаси ўзида ҳам зарурат, ҳам бизнес жиҳатларини мужассам этган мураккаб ижтимоий ҳодисадир. Бир томондан, у мактаб таълимидаги камчиликларни тўлдирувчи, ўқувчиларнинг индивидуал эҳтиёжларини қондирувчи муҳим восита ҳисобланади. Иккинчи томондан эса, унинг ҳаддан ташқари тижоратлашуви оилаларнинг молиявий юкини оширмоқда ва таълимда тенгсизлик ҳолатини келтириб чиқармоқда.

Репетиторликни бутунлай инкор этиш ёки уни фақат салбий ҳодиса сифатида баҳолаш нотўғри бўлур эди, чунки у кўпгина ўқувчиларга ҳақиқатан ҳам зарур бўлган ёрдамни таъминлайди. Шу билан бирга, унинг чекланмаган тижоратлашувига йўл қўйиш ҳам тўғри эмас, зеро бу ҳолат таълимнинг асл моҳиятини — билим бериш ва шахсни камол топтиришни четга суриб қўйиши мумкин.

Мазкур муаммони ҳал этишнинг энг мақбул йўли — мактаб таълими сифатини изчил равишда ошириш, ўқитувчиларнинг малакасини такомиллаштириш ва таълим жараёнида индивидуал ёндашувни жорий этишдир. Агар мактаб таълими ўз вазифасини тўлиқ бажарса, репетиторликка бўлган эҳтиёж табиий равишда камаяди ва у фақат чинакам зарурат туғилган ҳолатлардагина қўлланиладиган ёрдамчи восита сифатида қолади.

Хулоса қилиб айтганда, репетитор — на мутлақо зарурат, на фақат бизнес, балки замонавий таълим тизимининг ўзига хос кўзгусидир. Унинг қай даражада зарурат ёки бизнес сифатида намоён бўлиши кўп жиҳатдан мамлакатдаги таълим сиёсати, жамиятнинг таълимга муносабати ва ҳар бир оиланинг шахсий қарашларига боғлиқдир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонуни.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг таълим соҳасини ислох қилишга оид фармонлари ва қарорлари.
3. Педагогика фани бўйича илмий-услубий адабиётлар тўплами.
4. Таълим сифатини баҳолаш борасидаги халқаро тадқиқот материаллари.
5. Замонавий таълим технологиялари ва масофавий ўқитиш борасидаги илмий мақолалар.